

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

POLİS ƏMƏKDAŞININ DÖYÜŞ SİLAHI
VƏ XÜSUSİ VASİTƏLƏRLƏ
DAVRANIŞI ZAMANI TƏHLÜKƏSİZLİK QAYDALARI.

Metodiki vəsait

BAKI-2019

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

HƏRBİ KAFEDRA

**POLİS ƏMƏKDAŞININ DÖYÜŞ SİLAHI VƏ XÜSUSİ VASİTƏLƏRLƏ
DAVRANIŞI ZAMANI TƏHLÜKƏSİZLİK QAYDALARI.**

Metodiki vəsait

BAKI-2019

Müəlliflər:

Polis Akademiyası rəisinin döyüş
və xidməti hazırlıq üzrə müavini,
polis polkovniki

İlyas İsayev

Hərbi kafedranın rəisi,
polis polkovniki, dosent

Hacı Aslanov

Hərbi kafedranın baş müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı

Elxan Quliyev

Hərbi kafedranın baş müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı

Elşən Hacıyev

Rəyçilər:

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin
Daxili Qoşunlarının Ali Hərbi Məktəbinin rəisi,
general-mayor

İlqar Məmmədov

DİN-nin Baş Kadrlar İdarəsinin təhsil-təlim
və ixtisasartırma şöbəsinin rəisi,
polis polkovniki

Əziz İsxanov

Polis əməkdaşının döyüş silahı və xüsusi vasitələrlə davranışı zamanı təhlükəsizlik qaydaları. *Metdodiki vəsait:* İ.İsayev, H.Aslanov, E.Quliyev, E.Hacıyev. Bakı-2019. Səhifə-29 vərəqdə.

Metodiki vəsait Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Polis Akademiyasının kursant və dinləyiciləri, eləcə də daxili işlər orqanları və digər hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları üçün nəzərdə tutulmuşdur.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
1. Polis əməkdaşlarının döyüş fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin əsasları	5
2. Polis əməkdaşının silah və sursatla davranışı zamanı təhlükəsizlik qaydaları	9
3. Müxtəlif növ odlu silahlar üçün müəyyən olunmuş ümumi qaydalar	11
4. Praktiki atəşin təşkili və keçirilməsi	13
5. Döyüş silah və sursatları ilə davranış qaydalarının təhlükəsizliyi	18
6. Atıcı silahların istismarı qaydaları	21
7. Qumbaraatan və onun atəş yığımları ilə davranma qaydaları	22
8. Polis əməkdaşlarının xüsusi vasitələrlə davranışı zamanı təhlükəsizlik qaydaları	23
Ədəbiyyat	28

ÖN SÖZ

Respublikamızda təhsil sahəsində tətbiq olunan yeniliklər Daxili İşlər orqanlarında da aparılan kadr siyasətinin uzun illər ərzində böyük zəhmət hesabına formalaşdırılmış peşəkar kadr özəyinin daha da genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi, əməkdaşlara cinayətkarlığa qarşı mübarizədə və asayişin mühafizəsində, habelə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının, qanuni mənafelərinin qorunması işində yüksək peşəkarlıq, beynəlxalq norma və standartlara uyğun işləmək bacarığının aşılması olmuşdur.

“Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, polisin təyinatı insanların həyatını, sağlamlığını, hüquq və azadlıqlarını, dövlətin fiziki və hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərini və mülkiyyətini hüquqazidd əməllərdən qorumaqdan ibarətdir. Polis xidməti vəzifələrini həyata keçirən zaman qanunda nəzərdə tutulmuş səlahiyyətlərə malik olur.

Polis əməkdaşının onun qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə qarşı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda fiziki qüvvə ilə yanaşı xüsusi vasitələr və ya odlu silah tətbiq edə bilər. Polis əməkdaşı xidməti vəzifələrini icra edərkən ayrı-ayrı hallarda gərgin və stress yaradan vəziyyətlərlə rastlaşır, müxtəlif təhlükələrlə üz-üzə qalır, bu isə əməkdaşdan ekstremal şəraitdə düzgün qərar qəbul etmək bacarığını, yüksək psixoloji dayanıqlığını, peşə sayıqlığının formalaşdırılmasını, fərdi təhlükəsizlik qaydalarının tam mənimsənilməsini, eləcə də silah və xüsusi vasitələrin tətbiqində və istifadəsində sabit vərdişlərin olmasını tələb edir.

Hüquq-mühafizə orqanlarının fəaliyyətini dərinlən Ümummilli Lider məhz buna görə qeyd edirdi ki, **“Adamlar polis peşəsinə anadangəlmə malik olmurlar. Yeni heç kim anadangəlmə polis kimi doğulmur. Bunun üçün xüsusi təhsil almaq, pillə-pillə keçib təcrübə toplamaq lazımdır. İş prosesində cürbəcür vəziyyətlərə düşüb, bu vəziyyətlərdən çıxış yolları axtarmaq, vərdiş qazanmaq lazımdır”**.

Cinayətkarlığın strukturunun dəyişməsi, kriminal qruplaşmalar tərəfindən odlu silah və partlayıcı qurğulardan istifadə etməsi, ayrı-ayrı dövlətlər tərəfindən respublikamızdakı pozucu qüvvələrə dəstək verilməsi, sərhədlərin şəffaflığından sui-istifadə edən beynəlxalq kriminal dəstələrin birgə işbirliyinin qurulmasına yönəlmiş cəhdləri, fəaliyyətlərinin daha da “təkmilləşdirilməsi” müasir dövrdə polis orqanlarının şəxsi heyətinin peşə hazırlığına, əməkdaşların ekstremal şəraitdə düzgün qərar qəbul etmələrinə, müxtəlif xarakterli hadisələr zamanı onların yüksək psixoloji dayanıqlıq göstərmələrinə, bununla əlaqədar silah və xüsusi vasitələrin tətbiqində sabit vərdişlərin mənimsənilməsinə, eləcə də fərdi təhlükəsizlik qaydalarına ciddi əməl etmələrinə tələblər xeyli artırılmışdır.

Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən kadr təminatı istiqamətində son illər mühüm işlər görülmüş, o cümlədən DİO əməkdaşlarının peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi və peşə hazırlığı sisteminin maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması, şəxsi heyətin fiziki və döyüş hazırlığının təkmilləşdirilməsi sahəsində görülmüş işlər dəfələrlə Kollegiyanın müzakirəsinə çıxarılmışdır.

Son illər cinayətkarlıqla mübarizənin müasir tələblərə və mövcud əməliyyat şəraitinə uyğunlaşdırılması, ictimai təhlükəsizliyin və asayişin pozulmasına yönələn hüquqazidd əməllərə qarşı adekvat tədbirlərin görülməsini təmin etmək məqsədilə, polisin şəxsi heyətinin xidməti və döyüş hazırlığının yüksəldilməsinə xüsusi diqqət yetirilmiş, tələbkarlığın gücləndirilməsi ilə yanaşı polisin çevikliyinin artırılması sahəsində böyük işlər görülmüşdür.

Polis orqanlarında mürəkkəb və istismarı təhlükəli olan xüsusi vasitə, silah və döyüş texnikasından istifadə edilir. Polis əməkdaşlarının fəaliyyəti dinamik proseslərin (döyüş növbəsi, təlimlər, mühafizə xidməti və s.) bolluğu ilə səciyyəvidir. Həm də polisdə xidmət şəxsi heyətin xeyli qisminin, xüsusən də yeni xidmət keçən şəxslərin peşə üzrə fəaliyyətinin ilk mərhələsini təşkil edir ki, burada hələ əməli həyat təcrübəsinə malik olmayan gənclər polis işinə – dövlət və sosial əhəmiyyətli bir işə cəlb edilirlər.

Sözü gedən tədris vəsaitinin hazırlanmasında əsas məqsəd – müxtəlif ekstremal şəraitlərdə polis əməkdaşının qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün hazırlıq səviyyəsini yüksəltmək, zəruri taktiki üsulları və metodların öyrənilməsini istiqamətləndirmək, silah və xüsusi vasitələrin öyrənilməsi və tətbiqini peçəkarcasına həyata keçirməklə, nəticədə onun şəxsi təhlükəsizliyini etibarlı qorumaqdan ibarətdir.

Vəsait daxili işlər orqanları əməkdaşları,eyni zamanda xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin kursantları üçün nəzərdə tutulmuşdur.

1. Polis əməkdaşlarının döyüş fəaliyyətinin təhlükəsizliyinin əsasları

Demokratik dəyərlərə söykənərək insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasında ən ali prinsipləri rəhbər tutaraq ölkəmiz dünyaya inteqrasiya və sivil cəmiyyət quruculuğu uğrunda inanılı addımlar atır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən müasir Azərbaycan dövlətinin təməl prinsipləri qoyulmuş, qədim dövlətçilik ənənələrinin bünövrəsi üzərində demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlətin qurulması, ölkənin iqtisadi və siyasi inkişafını təmin edilməsi üçün zəruri zəmin yaradılmışdır.

Bu gün cinayətkarlığın struktur dəyişməsi, terrorizmin tüğyan etməsi, kriminal qruplaşmalar tərəfindən odlu silah və partlayıcı qurğulardan istifadə etməsi, ayrı-ayrı dövlətlər tərəfindən respublikamızdakı pozucu qüvvələrə dəstək verilməsi, sərhədlərin şəffaflığından sui-istifadə edən beynəlxalq kriminal dəstələrin birgə işbirliyinin qurulmasına yönəlmiş cəhdləri, fəaliyyətlərinin daha da "təkmilləşdirilməsi" müasir dövrdə polis orqanlarının şəxsi heyətinin peşə hazırlığına, əməkdaşların ekstremal şəraitdə məharətlə və cəld odlu silah və xüsusi vasitələrdən istifadə etməyə, düzgün qərar qəbul etmələrinə, müxtəlif xarakterli hadisələr zamanı onların yüksək psixoloji dayanıqlıq göstərmələrinə, bununla əlaqədar silah və xüsusi vasitələrinin tətbiqində sabit vədişlərin mənimsənilməsinə, eləcə də fərdi təhlükəsizlik qaydalarına ciddi əməl etmələrinə tələblər xeyli artırılmışdır.

Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən kadr təminatı istiqamətində son illər mühüm işlər görülmüşdür. Belə ki, DİN-in 22.12.2008-ci il 697 nömrəli, 24.12.2009-cu il 752 nömrəli, 04.03.2010-cu il tarixli 135 nömrəli, eləcə də 29.01.2014-cü il tarixli Ə81-001-14 nömrəli əmrləri DİO əməkdaşlarının peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi və peşə hazırlığı sisteminin maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması, şəxsi heyətin fiziki və döyüş hazırlığının təkmilləşdirilməsi sahəsində görülmüş işlərin təzahürüdür.

Sözü gedən tədris vəsaitinin hazırlanmasında əsas məqsəd – müxtəlif ekstremal şəraitlərdə polis əməkdaşının qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün hazırlıq səviyyəsini yüksəltmək, müxtəlif növ xüsusi vasitə və odlu silahlardan düzgün istifadə etmək və onların taktiki-texniki xüsusiyyətlərini bilməklə, silah və xüsusi vasitələrin öyrənilməsi və tətbiqini peşəkarcasına həyata keçirməklə, nəticədə onun şəxsi təhlükəsizliyini etibarlı qorumaqdan ibarətdir.

Polis orqanlarında mürəkkəb və istismarı təhlükəli olan xüsusi vasitə, silah və döyüş texnikasından istifadə edilir. Polis əməkdaşlarının fəaliyyəti dinamik proseslərin (döyüş növbəsi, təlimlər, mühafizə xidməti və s.) bolluğu ilə səciyyəvidir. Həm də polisdə xidmət şəxsi heyətin xeyli qisminin, xüsusən də yeni xidmət keçən şəxslərin peşə üzrə fəaliyyətinin ilk mərhələsini təşkil edir ki, burada hələ əməli həyat təcrübəsinə malik olmayan gənclər polis işinə – dövlət və sosial əhəmiyyətli bir işə cəlb edilirlər.

Polisdə xidmət adətən, hər bir şəxsin fiziki və psixi imkanlarının yüksək gərginliyini, bəzən isə ifrat gərginliyini tələb edir. Polisdə xidmət ailədən, gündəlik adi davranış vədişlərindən, dost-tanışdan ayrılıqla bağlıdır. Bu isə müxtəlif depressiyalara, mənəvi-psixoloji pozuntulara səbəb ola bilər. Bunların qarşısının alınması üçün bölmə və idarələrdə yüksək dərəcədə davranış mədəniyyəti, diqqət, qarşılıqlı səmimi münasibət yaradılması tələb olunur. Əgər bunlar olmazsa, müxtəlif mənəvi və psixoloji hallar xidməti cinayətlərə, hətta intihar hallarına gətirib çıxara bilər.

Polis xidməti xüsusi psixoloji münasibətlər mövcud olan, rəislərin yüksək səlahiyyəti - sərəncam vermə hüququna malik olduğu bir sahədir. Burada təkbaşına (vahid) rəhbərlik prinsipi, yuxarı rəislərin göstərişlərinə sözsüz əməl edilməsi prinsipi hökm sürür. Rəislərə faktiki olaraq fəvqəladə səlahiyyətlər verilmişdir və heç də tam zəmanət yoxdur ki, bu səlahiyyətlərdən ancaq xoş niyyətlə istifadə ediləcəkdir. Buna görə də burada səlahiyyətlərdən sui-istifadə hallarının, sərəncam vermə hüququna səhlənkar, prinsipsiz münasibətin ağır nəticələrə gətirməsi ehtimalı da var.

Polis xidmətində təhlükəsizliyin kifayət səviyyədə olmadığını göstərən ən səciyyəvi hallar - bölmələrdə qəza və fəlakətlərin, itkilərin mövcudluğu, bəzən şəxsi heyətin mənəvi-psixoloji cəhətdən sarsıntılara məruz qalması olur.

Statistika göstərir ki, qəza və fəlakətlərin əksəriyyəti silahın, avadanlıq və nəqliyyatın texniki qüsurları nəticəsində deyil, məhz insanların təqsiri üzündən baş verir.

İnsan faktoruna isə səriştəsizlik, yarıtmaz peşə hazırlığı, silah və texnikanın istismarı üzrə təlimatların pozulması, qadağan olunmuş hərəkətlərə yol verilməsi, o cümlədən, döyüş növbəsində xidməti vəzifəyə səhlənkar münasibət göstərmək və s. kimi hallar aid edilir. Bir çox qəzalar və faciəli hadisələr konkret vəzifəli şəxslərin təkəbbürü, təlimatları pozaraq nasaz silah-sursat və döyüş texnikasını istismar etmək barədə tabeliyindəki şəxslərə əmrlər verməsi, kifayət dərəcədə hazırlıq keçməmiş heyətləri bəzən, döyüş əməliyyatlarına göndərməsi nəticəsində baş verir. Ən təhlükəlisi isə budur ki, belə əməllərə yol verən şəxslər bir çox hallarda cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmurlar.

Vəzifələrin nəyin bahasına olursa-olsun prinsipi ilə yerinə yetirilməsi dövrü artıq arxada qalmışdır.

Polis xidmətinin təhlükəsizliyinin amillərindən biri kimi, peşə təhlükəsizliyinin xüsusi bir sahəsi kimi, qarşıya qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı özünü, digərlərini, ətraf mühiti təhdid edən qorxunu azaltmağa qadir olan müvafiq xarakterli şəxsiyyətlərin formalaşdırılması prosesi kimi diqqət yetirmək lazımdır. Döyüş xidməti zamanı təhlükəsizliyin təmin edilməsi yalnız məqsəd deyil, polis əməkdaşlarının öz vəzifələrini mümkün qədər az tələfatla, az mənəvi – maddi itkilərlə yerinə yetirə bilməsi üçün bir vasitədir.

Bu illərdə polisdə xidmətin təhlükəsizliyinə dair elmi cəhətdən işlənib hazırlanmış strategiya son dərəcə vacibdir. Təhlükəsizliyin təmin edilməsi, problemə bu və ya digər dərəcədə təsir göstərən hər bir fəaliyyət sahəsində öncül vəzifə sayılmalıdır. Bu xüsusən şəxsi heyətin təlim-tərbiyəsində, daxili qayda-qanuna riayət edilməsində, döyüş hazırlığı üzrə bütün təlim və məşqlərinin təşkilində, polis əməkdaşlarının şəxsi, qrup daxili və qruplar arası münasibətlərinin xarakterində və üslubunda, hər cür növbətçiliyin, naryadların və s. yerinə yetirilməsində özünü daha aydın surətdə göstərməlidir.

Daxili İşlər orqanlarında şəxsi heyətin həyat fəaliyyətinin bütün sahələri və şəraiti təhlükəsizliyin təmin edilməsi mövqeyindən təbliğ olunmalıdır. Bu istiqamətdəki işlərin təhlükəsizlik baxımından ekspertizası nəinki rəislər üçün, eləcə də hər bir əməkdaş üçün bir normaya çevrilməlidir. Döyüş xidməti zamanı təhlükəsizliyin təmin olunması üzrə ümumdövlət sistemin yaradılması və problemin kompleks proqram çərçivəsində həlli vacibdir.

Polisdə xidmətin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sisteminin səmərəli işlənməsi bir sıra məsələlərə yeni baxımdan yanaşılmasını tələb edir. Bunlar ən əvvəl zabit, serjant və sırası heyətin xidmət keçmə qaydasına, rəhbər vəzifələrə təyin edilməsi üçün kadrların seçilməsi texnologiyasına, bu zaman onların dövlətçilik təkəbbürünə malik olması, təhlükəsizlik problemlərini anlaması kimi keyfiyyətlərinin ilk növbədə nəzərə alınması kimi məsələlərə aiddir.

Hər bir adam üçün onun həyat və sağlamlığına təhlükə yaradan şərait şok vəziyyət hesab olunur.

Hüquq mühafizə əməkdaşlarına fəal müqavimət göstərən silahlı insanların yaxalanması və ya qəfləti hücumun qarşısının alınması həm polis əməkdaşları üçün, həm də adi insanlar üçün ekstremal vəziyyət hesab olunur. Mülki şəxslərdən fərqli olaraq polis əməkdaşı öz xidməti vəzifə borcu çərçivəsində daim döyüş hazırlığı vəziyyətində olmalıdır. Bundan başqa o, yaranmış şəraiti çevik və düzgün qiymətləndirməli, onun reaksiyası isə qanun pozuntusuna yol vermiş şəxsdən gələn təhlükəyə tam uyğun olmalıdır.

İçtimaiyyətin kriminallaşması və terrorizmlə mübarizə polis əməkdaşlarının peşə hazırlıqlarına yüksək tələbkarlıq şərti qoyur. Tabel silahının köməyi ilə qanun pozuntularının qarşısının alınması zərurəti, polis əməkdaşlarının atəş hazırlığı "Polis haqqında" Qanunun tələblərinə əsasən, peşə hazırlığının ən vacib bir hissəsi hesab olunur.

Polis orqanlarının əməkdaşlarının peşə ustalığının artırılmasında “Atəş hazırlığı” fənni bir sərbəst tədris fənni kimi təqdim olunur.

Daxili İşlər orqanlarında “Atəş hazırlığı” fənnin tədrisi aşağıdakı normativ sənədlər əsasında təşkil olunub, keçirilir:

1. DİN-in “DİO-da odlu silahdan atış təliminin tənzimlənməsi məsələsinə dair” 31.08.2011-ci il tarixli 565 nömrəli əmri.

2. Azərbaycan Respublikası DİN-in 05.01.2012-ci il tarixli 7-001-12 sayılı əmri: “Tabel silahının daimi gəzdirilməsi və saxlanması haqqında”.

3. Azərbaycan Respublikası DİN-in 09.12.2013-cü il tarixli 968-001-13 sayılı əmri: “DİO-da və Daxili Qoşunlarda xüsusi qurğu və vasitələrdən atış kursunun təsdiq edilməsi barədə”.

4. Azərbaycan Respublikası DİN-in 14.08.2017-ci il tarixli Q31-001-17 sayılı əmri: «DİN-in orqan və hissələrinin silah-sursatlarla təchizati, onların saxlanması və uçotuna dair».

Qoyulmuş məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı əsas tapşırıqların həlli nəzərdə tutulur:

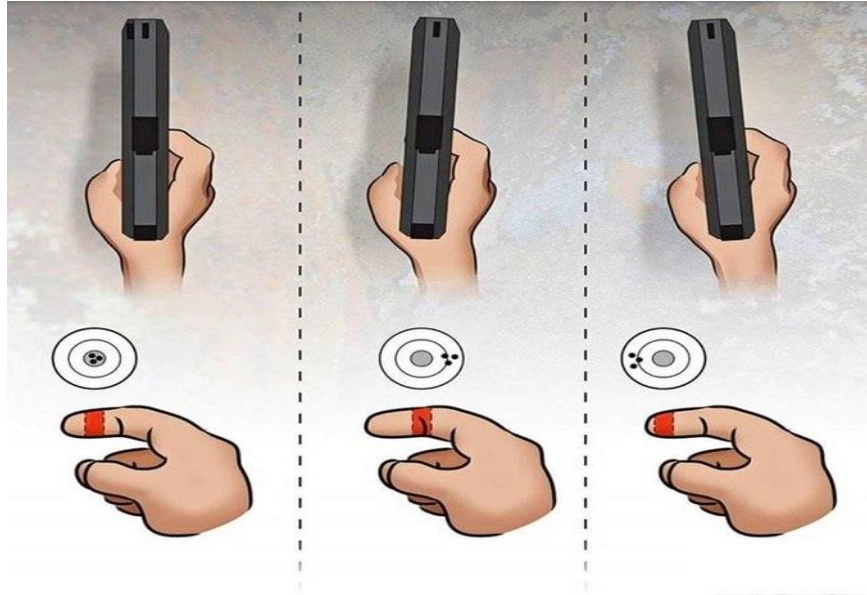
- DİN-in silahlanmasında olan silahların hissə və mexanizmlərinin öyənilməsində;
- Silah və sursatlarla rəftar zamanı təhlükəsizlik qaydalarına riayət olunmasında;
- Müxtəlif növ silahlardan atəş açmağın qayda və üsulu;
- DİN-də atəş hazırlığının sistemləşdirilməsi;
- Tabel silahından effektiv və təhlükəsiz istifadə bacarığının formalaşdırılması;
- DİN-in silahlanmasında olan tabel silahından atəş açmağın davamlı vərdişlərinin formalaşması.

Təlim dövrü ərzində aşağıdakı tapşırıqların həll etmə yolları:

- Tədris proqramı kursunun sistematik məşqlər keçirmək yolu ilə;
- Müəllimlərin yüksək səviyyədə metodiki hazırlıqları və məşğələlərin keyfiyyətli keçirilməsi ilə;
- Həm məşğələ zamanı, həm də sərbəst hazırlıq vaxtlarında əməkdaşlar tərəfindən tədris olunan materialların öyrənilməsinə səylə yanaşdıqlarına görə,
- Tədris bazasının lazımi hazırlığı və tədrisin müasir forma və vasitələrinin istifadə olunması ilə;
- Tədris proqramının yerinə yetirilməsinə lazımi nəzarətin təşkil olunması ilə;
- Məqsədmüvafiq olaraq dedaktik cəhətdən təlim vasitələrinin, üsul və formasının seçilməsindən;
- Atəş hazırlığının mənimsənilməsində əməkdaşlar üçün yüksək səviyyədə motivasiyanın formalaşdırılması;

Buraxılış kursları bilməlidirlər:

- DİN-in silahlanmasında olan əsas növ odlu silahların qısa xarakteristikasını;
- Tapançalarının təyinatını, quruluşunu, döyüş xüsusiyyətlərini, davranma qaydalarını, qulluq və qorunmasını;
- Daxili işlər orqanlarının əməkdaşlarının peşə fəaliyyəti strukturu çərçivəsində silahla davranma qaydalarını;
- DİO-da döyüş silahlarından praktiki atəşin keçirilməsinin metodiki əsasını;

Şəkil 1. Silahdan atəş açma qaydası.

Bacarmalıdırlar:

- Tapançadan atəş açan zaman baş verən ləngimələri aradan qaldırmaq;
- Tapançanın natamam sökülüb, yığılmasını yerinə yetirmək;
- Atış zamanı verilən komandalar üzrə silahla hərəkət və üslub qaydalarını yerinə yetirmək;
- Silah və sursata baxış keçirmək;
- Atışın nəticələrinə görə özünə təhlil aparmaq;

Yiyələnməlidirlər:

- Verilən komandalara əsasən silahla davranma vərdişlərinə;
- Atışa vaxt məhdudiyəti olmadan tapançadan atəş açma vərdişinə;
- Müxtəlif vəziyyətlərdən, pis görmə şəraitində və maneə arxasından tapançadan tez atəş açma vərdişinə;

Tədris materialı üç mərhələdə mənimsənilir – silahla davranma qaydaları, sərrast atəş açma və xidməti fəaliyyətin real şəraitində tez atəş açmaqda.

2. Polis əməkdaşının silah və sursatla davranışı zamanı təhlükəsizlik qaydaları

Silahın alınması və təhvil verilməsi, doldurulması və boşaldılması xüsusi təyin olunmuş yerdə və xidmət naryadının rəhbəri və ya əməliyyat növbətçisinin (onun köməkçisi) nəzarəti altında həyata keçirilir.

Silah və sursatları alan zaman onların komplektləşməsinə və sazlığına əmin olmaq lazımdır. Nasaz silah və sursatla xidmət aparmaq qəti qadağandır.

Silahdan istifadə olunmayan vaxtlarda o, daima qoruyucuda olmalıdır.

Xəbərdarlıq atəşi açan zaman silahdan istifadə etdikdə o, elə istiqamətə yönəlməlidir ki, insanların düzünə və sapma atışından xəsəərət almalarının qarşısı alınsın.

Xidmət aparan zaman silah-sursatın və onun ləvazimatlarının saxlanması və vəziyyətinə daima nəzarət etmək lazımdır.

Silahi haradasa qoymaq və ya özge şəxsə vermək qəti qadağandır.

Xidmət aparan zaman heç bir zəruriyyət yoxdursa qadağandır:

- Silahi koburdan çıxarıb insanlar tərəfə tuşlamaq,
- Silahi döyüş vəziyyətinə gətirmək - qoruyucunu açıb, patronu lülə xəzinəsinə yönəltmək,
- Sandığı çıxarıb və ondan patronları boşaltmaq,
- Silahi natamam sökmək və onu təmizləmək (icazə verilir o halda ki, əgər atəşin aparılmasına maneçilik yaradırsa, bərk çirklənmə və silahda olan nasazlıq),

Odlu silahdan istifadə etməzdən qabaq daxili işlər orqanının hər bir əməkdaşı silahın ümumi quruluşunu, hissə və mexanizmlərini və ondan istifadə etmə qaydalarını öyrənməlidir.

Silah və döyüş sursatları onun cavablehliyi altında şəxsən əməkdaşın özünə verilir.

Silahi alan zaman dərhal xəzinədə patronun olub-olmamasını yoxlamaq lazımdır.

Bunun üçün qoruyucunu açmadan silahi təhlükəsiz (güllütutana) istiqamətə yönəltmək, sandığı çıxartmaq, qoruyucunu açmaq, çağmağı arxaya çəkib xəzinəyə baxış keçirmək və qoruyucunu bağlamaq lazımdır.

Silahi alandan sonra əməkdaş əmin olmalıdır:

- Silahda paslanma, çat, çirk və lülə şişməsinin olmamasına,
- Çaxmağ, sandıq, zərbə-tetik mexanizmi, qoruyucu və çaxmaq ləngidicisinin işlək vəziyyətdə olmasına,
- Nişangah və arpacığın normal vəziyyətdə olmasına,
- Qoruyucunun lazımi vəziyyətlərdə qalmasına,
- Lülənin təmiz omasına.

Patronları alandan sonra əməkdaş əmin olmalıdır:

- Gilizdə pas və əzik varmı,
- Güllə gilizin ağız hissəsində bərkmi oturub,
- Kapsulda vuruq izi və ya yaşıla çalan rəng varmı,
- Döyüş patronlarının içində təlim patronu varmı.

Əgər patronlar tozlu və çirklidirlərsə onda onları təmiz əsgir parça ilə silmək lazımdır.

Bütün aşkar olunmuş nasazlıqlar barədə dərhal əməliyyat üzrə növbətçiyə məlumat verilməlidir.

Silahın sandığıını sandıq xəzinəsinə zərbə ilə oturtmaq qəti qadağandır.

Silah və sursatları xüsusi ləvazimat (kobur, tapança kəməri, avtomat kəməri və s.) olmadan daşınması qadağandır.

Mülki paltarda silah gəzdirən əməkdaşın silahı kənar şəxslərin gözüne görünməməlidir.

Xidmət aparən əməkdaş öz silahını heç kəsə verməməlidir, istisna hall ancaq tabe olduğu şəxslərin göstərişindən başqa. Tabe olduğu şəxsin əmri ilə silahı verdikdə, onun hansı vəziyyətdə olduğunu bildirməlidir.

Əməkdaş hərəkətdə olarkən, qaçarkən, əlbəyaxa döyüş fənləri tətbiq edərkən, tullanarkən, maneləri keçərkən və insanlar gur olan yerdə daima silahın vəziyyəti və qorunmasına diqqət etməlidir.

Silahın tətbiqinin vacib olduğuna əmin olan əməkdaş silahı atışa hazırlıq vəziyyətinə (koburdan çıxarmaq, qoruyucunu acmaq, patronu xəzinəyə ötürmək və barmağı tətbiqə qoymaq) gətirməyə ixtiyarı vardır.

Silah tətbiq olunan zaman döyüş vəziyyətinə gətirilir, lakin onun istifadəsi mümkün olmadığı halda dərhal silahı qoruyucuya qoyub onu boşaltmaq lazımdır.

Xidmət başa çatdıqdan sonra xüsusi müəyyən olunmuş yerdə daxili işlər orqanlarının xidmət rəislərinin, onlar olmadıqda isə əməliyyat növbətçisi tərəfindən təyin olunmuş cavabdeh növbətçi və ya şəxslərin komandası ilə silah boşaldılır, yoxlanılır, təmizlənir, yağlanır və növbətçi hissəyə təhvil verilir.

Patronları sandıqdan çıxardanda sandığı sirkələmək, çırpaq qəti qadağandır.

Silah və sursatlardan istifadə və ya tətbiq olunduqda, itirildikdə, oğurlandıqda, onlarda nasazlıq aşkar olunduqda əməkdaş dərhal bu barədə əməliyyat növbətçisinə və ya bir başa rəisinə məruzə etməlidir.

Silahla xidmət aparılan zaman silah və sursatların yaxşı vəziyyətdə qalmasına, təhlükəsizlik qaydalarına riayət olunmasına nəzarət bölmələrin birbaşa rəislərinin və ya onların müavinlərinin üzərlərinə düşür.

Əməkdaşdan silah və sursatların götürülməsinə cəhd etmə və ya silahın tətbiq edilməsinə şəraitinin yaradılması yolu ilə xidmətin aparılmasının yoxlanılması qəti qadağandır.

Müvafiq qanunvericilik çərçivəsində silah və sursatlarla davranma zamanı təhlükəsizlik qaydalarına riayət etməyən əməkdaş şəxsən cavabdehlik daşıyır.

3. Müxtəlif növ odlu silahlar üçün müəyyən olunmuş ümumi qaydalar

Polis əməkdaşının müxtəlif növ odlu silahlardan istifadə etməsində əsas məqsəd – müxtəlif ekstremal şəraitlərdə polis əməkdaşının qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün hazırlıq səviyyəsini yüksəltmək, müxtəlif növ xüsusi vasitə və odlu silahlardan düzgün istifadə etmək və onların taktiki-texniki xüsusiyyətlərini bilməklə, silah və xüsusi vasitələrin öyrənilməsi və tətbiqini peşəkarcasına həyata keçirməklə, nəticədə onun şəxsi təhlükəsizliyini etibarlı qorumaqdan ibarətdir.

Polis əməkdaşı bilməli və yadda saxlamalıdır:

Silahı əlinə aldın – yoxla, silah boşdurmu.

Silahla davranan zaman silahın lüləsini insan olan tərəfə yönəltmə, heç kimi nişan alma və heç kimə imkan vermə sən özünü nişan alsınlar.

İstənilən silah sən üçün doldurulmuş hesab olunmalıdır, o vaxta kimi ki, sən özün həmin silahı yoxlayasan və boşaldasan.

Silahı boşaltdın – onunla doldurulmuş kimi rəftar et.

Çaxmağı və ya çaxmaq tətbiqini çəkdiyən anda silahın lüləsini ancaq hədəfə və ya yuxarı tərəfə tut.

Bütün hallarda heç vaxt barmağını tətbiqin üstünə qoyma, ancaq atəş açan anda barmaq tətbiyə qoyula bilər.

Təlim atışlarından və xidmətə getməzdən əvvəl silahın lüləsində kənar əşyaların olub-olmamasını yoxla və onu təmizlə, silahın nasaz olub-olmamasını bir daha yoxla.

Döyüş silah və sursatları ilə davranan zaman təhlükəsizlik qaydaları.

Praktiki atışın təhlükəsizliyi normativ sənədlərin tələblərinə riayət edilməsinə, atışın düzgün təşkil olunmasına və təhsil alanların yüksək nizam-intizamına əsasən təmin olunur.

Hər bir şəxs silah və sursatla davranan zaman müəyyən edilmiş təhlükəsizlik qaydalarına sözsüz riayət etməlidir.

Praktiki atış keçirilən zaman təhlükəsizlik keçirilən tədbirə düzgün və savadlı rəhbərliyin edilməsinə, verilən komandalara, silahların saz vəziyyətdə olmasına, gülləkeçirməyən divarların, yanğından mühafizə və səsgücləndirici vasitələrin olmasına əsasən təmin olunur.

Açıq tipli atış meydançalarının sərhədləri yerlərdə bu tipli lövhəciklərlə nişanlanır: “Atış meydançası”, “Dayan, atış gedir”, “Keçid və gediş qadağandır”. Bu nişanlar atış meydançasının ətraflarında və meydançaya gedən yolların qırağlarında yaxşı görünən məsafədə quraşdırılır. Lazım gəldikdə atış meydançasının sərhədi boyu səngərlər qazıla bilər. Atış meydançasına gedən bütün cığır və yollarda şlaqbaumlardan quraşdırılmalıdır. Atış meydançasına yaxın olan kənd və qəsəbələrdə atışın keçirilməsi ilə bağlı atış meydançasına girişin qadağan olunması barədə xüsusi xəbərdar edici yazılar divarlara vurulmalıdır.

Təşkil olunan və keçirilən atış zonasına kənar şəxslər icazəsiz daxil olmamalıdır.

Atəşə rəhbərlik edən şəxs və ya onun köməkçisi atəşin açılmasına icazə verə bilər. Atəşin açılmasına “Atışa hazır ol” və “Atəş” komandalarından sonra icazə verilir. “Dayan! Atış saxla” və “Atış bitdi” komandası ilə atış dayandırılır.

Atəş aparan zaman əldə silah varsa, səskeçirməyən qulaqcığı taxmaq, düzəltmək və çıxarmaq qadağan olunur.

Atəş açan ana kimi sağa-sola dönmə, geriye dönmə, başı üstündən aşma və tullanışlar üzrə xüsusi tapşırıqları yerinə yetirənədək silah qoruyucuya qoyulmalıdır.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsi vaxtı edilən hərəkətlər, atış zamanı baş verən fasilələr zamanı silahın lüləsi üzə yuxarı və ya irəli tərəfə yönəlməlidir.

Bütün atəş açan şəxslər tərəfindən fərdi qaydada və ya təlim rəhbərinin komandası ilə aşağıdakı hallarda atəş dayanmalıdır:

- Hədəf sahəsində insan, heyvan və ya nəqliyyat vasitəsi görünərsə, həmçinin atış rayonu üzərindən hava ucağı alçaq məsafədə uçarsa,
- Komanda məntəqəsi üzərində ağ bayraq qaldırılırsa,
- Atış zamanı yanğın baş verərsə.

Qadağan olunur:

- Atəş rəhbərinin icazəsi olmadan silahı koburdan çıxarmaq,
- Silahın dolu və ya boş olmasından asılı olmayaraq silahı insanlar olan tərəfə və ya insanların gələ biləcəyi istiqamətə yönəltmək,
- Atış rəhbərinin komandası olmadan silahı döyüş və boş (gülləsiz) patronla doldurmaq,
- Nasaz silahdan, təhlükəli istiqamətə, və komanda məntəqəsinin üzərində ağ bayraq olduqda atış rəhbərinin komandası olmadan atəş açmaq,
- Atəş xəttində və ya digər bir yerdə doldurulmuş silahı qoyub getmək, başqa şəxslərə vermək.

Döyüş əl atıcı silahından atəş açan zaman təhlükəsizlik qaydaları

- Sərbəst çaxmağın təpmə enerjisinə əsaslanan silahdan iki əlli atəş açdıqda silahı elə tutmaq lazımdır ki, çaxmaq əli zədələməsin,
- MT və Zəfər-K tapança tipli qısalüləli silahlardan atəş açdıqda silahın gövdə və lüləyə yaxın hissəsindən tutmaq olmaz,
- Əgər hansısa bir səbəbdən xəzinədən patron atılmayıb yerə düşərsə, onda atışı saxlamadan bütün patronları atıb, sonda yerə düşmüş patronu sandığa doldurub atəş açmaq lazımdır,
- Sursatdan istifadə etmək qadağandır - əgər gilizin üzərində pas varsa, giliz əziksə, gilizin ağız hissəsində güllə laxlayırsa, kapsul-alışdırıcı gilizin alt hissəsindən qabağa çıxırsa.

Silahla xidmət zamanı təhlükəsizlik qaydaları

- Əməkdaşa silah onun şəxsi cavabdehliyinə verilir,
- Silah naryad rəhbərinin əmrinə əsasən və ya normativ aktlarda göstərilmiş xüsusi hallarda başqa şəxsə verilə bilər,
- Obyektlərin və içtimai asayişin mühafizəsi üzrə aparılan xidmət zamanı silah heç kimə verilə bilməz,
- Tutulmuş və həbsə alınmış şəxslərin müşayət olunmasının gedişatı zamanı, onların saxlandığı və yerləşdikləri kameraya, xüsusi avtomobilə və ya digər nəqliyyat vasitələrinə baxış keçirdikdə silah mühafizə (konvoy) rəisinə təhvil verilir. Silahı təhvil verən şəxs silahın hansı vəziyyətdə (doldurulmuş və ya boş halda) olduğunu bildirməlidir,
- Silahı təhvil alan şəxs silahın qoruyucuda olduğunu şəxsən yoxlamalıdır,
- Silah heç bir halda mülki vətəndaşlara verilə bilməz,
- Tapança ancaq koburda daşınır, tapançanı şalvarın cibində gəzdirmək qəti qadağandır,
- Tutulmuş, xüsusən təhlükəli şüayətkarlar piyada müşayət olunarkən, həmçinin gəmilərdə mühafizə xidməti aparılarkən tapança koburunun üst qapağı açıq vəziyyətdə olmalı və o bel kəmərinə elə yerləşməlidir ki, müşayət olunan şəxslərin əks tərəfinə düşsün,
- Xidmət aparılan zaman silahı boşaltmaq, qoruyucunu açmaq, çaxmağı çəkmək, patronu xəzinəyə yönəltmək, sandığı çıxartmaq və sandıqdan patronları boşaltmaq qəti qadağandır.

4. Praktiki atəşin təşkili və keçirilməsi qaydaları

Atış tapşırığının yerinə yetirilməsindən əvvəl aşağıda göstərilənlərə riayət olunmalıdır:

- Silahın əsas hissə və mexanizmlərinin və onunla davranma zamanı təhlükəsizlik qaydalarının dəqiq öyrənilməsi;
- Atışın üslub və qaydalarının, atış tapşırığının yerinə yetirilməsi ardıcılığının və şərtlərinin öyrənilməsi;
- Atəş hazırlığı üzrə normativlərin yerinə yetirilməsi;
- Təlim silahı istifadə olunmaqla təlimlərin keçirilməsi;
- Silahın hissə və mexanizmlərinin və atəşin əsaslarının öyrənilməsi, silah və sursatlarla davranma zamanı təhlükəsizlik qaydalarından məqbulların verilməsi. Məqbulu verməyən əməkdaş atəşə buraxılmır;
- Hər daxil olan yeni silahlar üzrə rəhbər atəş tapşırığını yerinə yetirməzdən əvvəl, həmin silahların hissə və mexanizmləri və onlardan istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydalarına riayət edilməsinin öyrənilməsini təşkil edir və sonda məqbul qəbul edir;

Praktiki atışlar bağlı tirlərdə və ya atış meydançalarında (poliqon) keçirilir. Belə halda təşkil olunur:

Silah-sursat paylama məntəqəsi - sursatların verilməsi və qeydiyyatı yeridir, hazırlıq xəttinin arxasından 5-10 metr uzaqlıqda yerləşir;

Hazırlıq xətti – növbəti nöbənin düzüldüyü və hazırlaşdığı yerdir, atəş xəttindən 3-5 metr aralı təhlükəsiz məsafədə yerləşir.

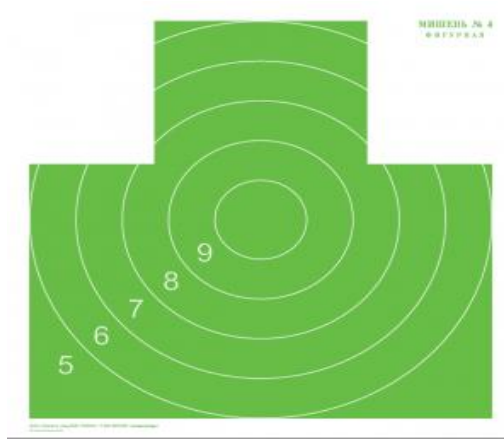
Şəkil 2. Hazırlıq xətti.

Atış xətti – tapşırığın yerinə yetirilməsi şərti ilə atəşin aparılmasına icazə verilən yerdir.

Şəkil 3. Atış xətti.

Hədəf xətti – atışın nəticələrinin qiymətləndirilməsi və hədəfə baxış yeridir, hədəf xəttindən 1,5-2 metr aralıda yerləşir.

Şəkil 4. Hədəf xətti.

Əməkdaşlar tirə və atış meydanına gündəlik və ya səhra geyim formasında gəlməlidirlər.

Normal döyüş vəziyyətinə gətirilməyən silahlardan atəş açmaq qəti qadağandır.

Atış meydançasının komanda məntəqəsində atışın aparılması (qırmızı rəng) və ya dayandırılması üçün (ağ rəng) xüsusi qurğu quraşdırılmalıdır.

Polis əməkdaşları atış meydanına gələn zaman atış rəhbərinin komandası ilə komanda məntəqəsi üzərində ağ bayraq qaldırılır. Növbəti nöbənin hazırlıq xəttinə çıxması və atışın bitməsi ilə bağlı verilən komandada ("Atəşi saxla") ağ bayrağın yerinə qırmızı bayraq qaldırılır.

Atış keçirilən zaman hədəflərin vurulması barədə məlumatın əldə olunması üçün texniki qurğu istifadə olunursa, onda hədəflərə baxış keçirməyə ehtiyac olmur.

Gecə atışının keçirilməsi və təşkili zamanı atış meydançasında xüsusi işıq nişanları quraşdırılır; hədəflər olan istiqamətin dərinliyinin hər bir sahəsində yaşıl işıq orentirləri, cinahlarda isə qırmızı işıq nişanları qoyulur, hansı ki, atışın təhlükəli istiqamətinin sərhədini göstərir. Atış keçirən növbə üçün hazırlıq xəttində ağ işıq, atəş xəttində isə qırmızı işıq qoyulur. Gecə atışı zamanı trasser güllələrdən istifadə etməyə icazə verilir. Həmçinin gecə atışı zamanı nişangah tərtibatının üstündə isıqsaçan taxmalardan da istifadə edilə bilər.

Vaxtaşırı olaraq polis əməkdaşları öz xidməti-əməliyyat tapşırıqlarının xüsusiyyətlərindən asılı olaraq fərdi müdafiə vasitələrdən (əleyhqaz, qoruyucu gödəkçə, dəbilgə və s.) istifadə etməklə atış keçirməlidirlər.

Silahlardan atəş açan zaman silahla davranma qaydaları və verilən əsas komandalar

Patronları payla – komandasını qəbul edən patron paylayıcısı atıcıya sursat verir. Atıcı patronları nəzərdən keçirərək atışa yararlığını yoxlayır və məruzə edərək (Məs: polis leytenantı Quliyev 6 döyüş patronu aldı və yoxladı) sursat paylama cədvəlini imzalayır.

Patronları sandığa doldur – komandası ilə atıcı sandığı çıxarır, patronları doldurur və bu barədə məruzə edərək (Məs: polis leytenantı Quliyev sandığı 6 döyüş patronu ilə doldurdu) kobura (çantaya) qoyur.

Atış xəttinə addımla (qaçaraq) marş – komandası ilə atıcı atış xəttinin önündə, ayaqlar çiyin enliyində üzü hədəfə tərəf duraraq növbəti komandanı gözləyir.

Atışa hazır ol – komandası ilə atıcı silahı koburdan çıxarır və ya çiyindən salaraq hədəfə tərəf tutub qoruyucunu açır, çaxmağı geri çəkib xəzinədə patronun olub-olmadığını yoxlayır, tətii çəkərək yoxlayıcı atəş açır, qoruyucunu bağlayıb sandığı dəstək əsasına taxıb silahı kobura və ya çiyinə qoyaraq atışa hazır vəziyyəti alıb məruzə edir (Məs: cənab mayor polis leytenantı Quliyev atışa hazırdır).

Şəkil 5. Düzgün nişan alma qaydası.

Atış – komandası ilə silahı koburdan çıxarır və ya çiyindən salaraq müvafiq atış vəziyyəti alıb, qoruyucunu açır, çaxmağı geri çəkərək hədəfə sərbəst atəş açır. Atış bitdikdən sonra atıcı qoruyucunu bağlayıb ayaqlar çiyin enliyində aralı (və ya uzanmış vəziyyətdə) silahın lüləsini hədəfə tərəf tutaraq atışı bitirməsi barədə təlim rəhbərinə məruzə edir (Məs: cənab mayor polis leytenantı Quliyev atışı bitirdi).

Şəkil 6. Atəş zamanı silahla davranma qaydası.

Silahi baxışa hazırla – komandası ilə atıcı sandığı dəstək əsasında çıxararaq dəstəyin sol tərəfində baş barmağının altında saxlayır. Patron qurtardıqı halda silahın çaxmağı bir qayda olaraq arxa vəziyyətdə qalır. Tapançanın və ya avtomatın xəzinəsində və sandığında patronun olmadığına əmin olduqdan sonra “**Baxıldı**” komandası verildikdə, atıcı sandığı boş əlinə götürür, çaxmağı çaxmaq saxlayıcısından azad etmək üçün baş barmağı ilə çaxmaq saxlayıcısını aşağı basıb silahı hədəfə tərəf tutaraq tətiiyi çəkib yoxlayıcı atəş açmaqla qoruyucunu bağlayıb tapançanı koburaya qoyur və ya avtomatı çiyinə alır.

Hədəflərə doğru addımla (qaçaraq) marş – komandası ilə atıcı hədəfə tərəf irəliləyərək hədəf xəttində (iki addım qalmış) durur və atışın nəticəsi barədə təlim rəhbərinə məruzə edir (Məs: cənab mayor polis leytenantı Quliyev tapançadan 2-ci tapşırığı yerinə yetirərək 6 güllə ilə 45 xal toplamışdır).

Atış xəttinə addımla (qaçaraq) marş – komandası ilə atıcı atış xəttinə qaydır.

Dayan! Atışı saxla – komandası atış zamanı hər hansı hadisə baş verdikdə atışın müvəqqəti və ya tam dayandırılması üçün verilir. Bu zaman atıcı dərhal barmağını tətikdən çəkərək atışı dayandırıb qoruyucunu bağlayır. Atışı başlamaq üçün yenidən “**Atəş**” komandası verildikdə atıcı qoruyucunu aşağı, dabanı isə arxa vəziyyətə gətirib tətiiyi çəkərək atışı davam etdirir. Atışın tam dayandırılması üçün “**Dayan! Atışı saxla**” komandasının icrasından sonra “**Silahi boşalt**” komandası verilərsə bu zaman atıcı aşağıdakı hərəkətləri ardıcılıqla yerinə yetirir:

- Sandığı dəstək əsasında çıxarmalı,
- Qoruyucunu açaraq çaxmağı geri çəkib xəzinəni və sandığı atış təlimi rəhbərinə göstərməli,
- Atış təliminin rəhbəri xəzinədə və sandıqda patronun olmadığına əmin olduqdan sonra “**Baxıldı**” komandasını verir,
- Çaxmaq saxlayıcısını aşağı açmalı,
- Hədəfə tərəf yoxlayıcı atəş açmalı,
- Qoruyucunu bağlamalı,
- Silahı kobura qoymalı və ya çiyinə almalı,
- Xəzinədən yerə patron düşübsə götürüb təhvil verməlidir.

Atış bitdi – komandasından sonra tapança dərhal kobura qoyulur, avtomat çiyinə salınır və yerinə yetirilən bütün hərəkətlər dayandırılır.

Atış təliminin təşkili və keçirilməsinə cavabdeh olan şəxslər

Təcrübi atış təlimləri müvafiq rəislərin əmri ilə atıcılıq tirində və ya xüsusi hazırlanmış atış meydançalarında atış təliminin təhlükəsizliyinin təmini üçün səriştəli, bacarıqlı əməkdaşlar sırasından atış təlimi rəhbərinin, atış üzrə təlimatçı, döyüş sursatının paylanmasına, ərazidə təhlükəsizliyin təmin edilməsinə cavabdeh şəxslərin və tibb personalının təmin edilməsi, təlimatlandırılması, aidiyyəti icra hakimiyyəti orqanlarına məlumat verilməsi ilə təşkil olunaraq keçirilir.

Atış meydançasında keçirilən atış təlimində əlavə olaraq dövrələmə və digər atışı təmin edən şəxslər təyin olunurlar.

Atış təlimləri zamanı təhlükəsizliyin təmin olunması

Atış təlimləri zamanı təhlükəsizliyin təmin olunması "Daxili İşlər orqanlarında odlu silahlardan atış təliminin tənzimlənməsi məsələsinə dair" DİN-nin 31.08.2011-ci il tarixli 565 №-li əmri ilə tənzimlənir.

Atış təlimləri zamanı təhlükəsizliyin təmin olunması, silah-sursatla rəftar və təhlükəsizlik qaydalarının tələblərinə dəqiq riayət olunmasından, təlimin müntəzəm və düzgün təşkilindən, şəxsi heyətin yüksək nizam-intizamından asılıdır.

Atıcılıq tirində bütün hərəkətlər komanda üzrə yerinə yetirilməli, hər bir əməkdaş silahla davranışda müəyyən edilmiş təhlükəsizlik qaydalarına ciddi və dəqiq riayət etməli, atışa yararlı və bir qayda olaraq öz silahı ilə gəlməlidir. Atış təlimlərində hər hansı nizam-intizamın pozulması ən ciddi intizam tədbirlərinin görülməsinə səbəb olur.

Bütün atıcılıq tirlərində, onun xüsusiyyətləri və ərazinin şəraiti nəzərə alınmaqla təhlükəsizlik tədbirləri üzrə əlavə təlimat hazırlanmalı və istifadə edən şəxsi heyət təlimatlandırılmalıdır.

Daxili işlər orqanlarının rəisləri (komandirləri) açıq havada atış üçün ayrılmış xüsusi yerdə atış təliminin keçirilməsi günü, vaxtı barədə həmin ərazinin yerli icra hakimiyyəti və digər əlaqədar orqanlarına məlumat və elanlar verməli, təlim müddəti ərzində atış zonasına daxil olmanın qarşısının alınması və təhlükəsizlik tədbirlərinin görülməsini təmin etməlidir.

Açıq havada atış üçün müəyyən olunmuş xüsusi yerdə atış təlimindən qabaq atış zonası mütləq və dəqiq yoxlanılmalı, təhlükəsizliyin təmin olunması üçün postların müəyyən edilməsi ilə yanaşı yazılı nişanlardan istifadə edilməlidir. Məsələn: "Dayan! Atış açılır, giriş qadağandır. Atış zonasına giriş qadağandır.

Odlu silahın koburdan çıxarılması (əldə gəzdirilməsi) və ya onun doldurulmasına yalnız komanda ilə atış xəttində icazə verilir, digər yerlərdə silah koburda və ya çiyində gəzdirilə bilər.

Gülləsiz silahla təlim məşqləri yalnız atış xəttində və ya bunun üçün ayrılmış xüsusi yerdə həyata keçirilə bilər. Hətta doldurulmamış silahın hədəfdən başqa digər yerə tuşlanması qəti qadağandır.

Atışa yalnız atış təlimi rəhbərinin "Atış" komandasından sonra yerinə yetirilməli, "Dayan! Atışı saxla" komandası ilə dayandırılmalıdır.

"Atış" komandası verildikdən sonra atıcılardan başqa digər şəxslərin atış xəttinə daxil olması qəti qadağandır.

Atıcılıq tirində qəti qadağan olunan hallar bunlardır:

- nizam-intizamı pozmaq;
- sakitliyi pozmaq və stres vəziyyətinin yaranmasına şərait yaratmaq;
- siqaret çəkmək;
- silah sursatla təhlükəsiz davranma qaydalarını pozmaq;
- komandasız silahı koburadan çıxarmaq, tabel silahını başqasına vermək;

- atış zonasına daxil olmaq;
- rabitə vasitələri və mobil telefonlarla daxil olmaq və istifadə etmək.

Atış zonasında qəti qadağan olunan hallar:

- atış zonasına komandasız daxil olmaq;
- komandasız patronu, silahı götürmək, digər şəxsə ötürmək, yerə qoymaq, patronla dolu sandığı dəstək əsasına keçirmək, atış açmaq, sandığı boşaltmaq;
- silahı əldən ələ keçirmək;
- silahı hədəfdən kənara (xüsusən canlılara tərəf) tuşlamaq;
- texniki nasaz vəziyyətdə olan silah və sursatdan istifadə etmək;
- silah-sursatı nəzarətsiz qoymaq;
- silaha və patronlara mexaniki təsir göstərmək (zərbə endirmək, tullamaq);
- səbəsiz danışmaq.

Aşağıdakı hallarda bütün atıcılar atışı dərhal dayandırmalıdırlar:

- atıcılıq tirində qəflətən işıqlar söndükdə;
- atış zamanı bədbəxt hadisə baş verdikdə;
- atış nəticəsində yanğın baş verdikdə;
- hədəf istiqamətində insan, heyvan, alçaqdan uçan və digər texnika və s. göründükdə;
- ağ bayraq (fənər işığı yandıqda) qaldırıldıqda;
- digər fəvqəladə hallarda.

5. Döyüş silah və sursatları ilə davranış qaydalarının təhlükəsizliyi

Patronlar atışdan əvvəl, naryada getməzdən əvvəl və komandirin göstərişi ilə baxışdan keçirilir.

Patronları baxışdan keçirən zaman aşağıdakıları yoxlamalı:

(a) gilizlərin üzərində pas izlərinin, əziklərin olmasını, həmçinin güllənin gilizin içində yellənməsini, gilizdən ayrılmasını və ya gilizin içinə batmasını;

(b) kapsul-alışdırıcının üzərində yaşıl rəngli örtüyün (kapsul-alışdırıcı nəm çəkdiyi halda əmələ gəlir) və kapsulun gilizin dib kəsiyindən kənara çıxmasını;

(c) döyüş patronlarının arasında təlim patronlarının olub-olmamasını.

Bütün nasaz patronlar anbara təhvil verilməlidir.

Əgər patronlar çirklənibsə və ya cuzi şəkildə yaşıl rəngli örtük və ya pasla zədələnibsə, onda patronları təmiz parça ilə silmək lazımdır. Yağlı parça ilə patronları silmək və daxili hissəsi çox yağlanmış sandıqları patronlarla doldurmaq **qadağandır**.

Tapança silahları ilə davranan zaman təhlükəsizlik qaydaları:

- nasaz tapançadan və nasaz patronlardan istifadə etməmək;
- bağlı tirlərdə tapançadan atəş açan zaman mütləq ventilyator sistemləri işləməlidir;
- natəmiz silahda istifadə etməmək;
- əmr almadan silahı doldurmamaq;
- əmr almadan atəş açmamaq;
- atəş qurtardıqdan sonra silahı qoruyucuya qoymaq;
- silahı insanlara və atış sahəsinin əks istiqamətinə yönəltməmək;
- şəxsi silahı və tabel silahını kimliyindən asılı olmayaraq heç kimə verməmək.

Avtomat silahları ilə davranan zaman təhlükəsizlik qaydaları:

- nasaz avtomatdan istifadə etməmək;
- icazə olmadan silaha əl vurmamaq;
- icazə olmadan silahı sökmək;
- natəmiz silahdan istifadə etməmək;
- silahı əlindən yerə salmamaq;
- avtomatdan atəş açan zaman silahı möhkəm saxlamaq və təpmənin qarşısını almaq;
- intensiv atəş zamanı avtomatın metal hissələrinə (lülə hissəsinə) toxunmaq qadağandır, əl qundağı və ya qundağ hissəsindən tutmaq lazımdır;
- atəş açılan zaman atıcının sağ tərəfində durmaq qadağandır, beləki avtomatdan atılan gilizlər sağ istiqamətə tərəf uçurlar;
- atəş qurtardıqdan sonra mütləq silahın boş olmasını yoxlamaq (darağıda nəzərə alaraq)
- atəş zamanı atış sahəsində insan və ya canlı olarsa, dərhal silahı qoruyucu vəziyyətinə qoyub əlini silahdan çəkmək;
- atəş açılmadıqda və ya ləngimə baş verdikdə icazəsiz silahı sökmək qadağandır;
- intensiv atəş zamanı qızmış silahın lüləsini su ilə soyutmaq (lülədə şişmə başverə bilər) qadağandır;
- silahı insanlara və atış sahəsinin əks istiqamətinə yönəltməmək;
- sənə təhkim olunmuş silahı kimliyindən asılı olmayaraq heç kimə verməmək.

Əl qumbaraları ilə davranan zaman təhlükəsizlik qaydaları:

- qumbaraların təyinatını öyrənməmiş onlara əl vurmamaq;
- döyüş və təlim qumbaralarını ayırmağı bacarmaq;
- icazəsiz qumbaralara əl vurmamaq;
- hissələrində kəc əmələ gələn qumbaralardan istifadə etmək olmaz;
- qumbaranı döyüşə hazırlamazdan əvvəl qumbaraya və zapala baxış keçirmək və nasazlıq aşkar edilərsə dərhal rəhbərə məlumat vermək lazımdır;
- əgər qumbara atılıbsa və partlamayıbsa bu barədə rəhbəri məlumatlandırmaq və heç bir halda həmin qumbaraya əl vurmamaq;
- əl qumbaralarının istifadəsi ancaq maneə arxasından və ya səngər içindən olmalıdır.

6. Atıcı silahların istismarı qaydaları

Atıcı silahların istismarı zamanı aşağıda göstərilən təhlükəsizlik qaydalarına ciddi riayət etmək lazımdır:

- (1) öz vəzifə borclarını və silahlarla işləmə zamanı təhlükəsizlik qaydalarının tələblərini mənimsəməmiş heyəti silahların istismarına buraxmaq **qadağandır**;
- (2) silahlarla işə (baxışdan keçirilməsinə, sökülməsinə) başlamazdan əvvəl onun **boş olmasında** əmin olmalı;
- (3) atış zamanı ləngimə baş verdikdə atəşi dərhal dayandırıb, silahları boşaltmalı, ləngimənin səbəbini araşdırmalı və aradan qaldırmalı;
- (4) atış zamanı silahların hərəkətli hissələrindən qorunmalı və giliz atılan istiqamətdə dayanmamalı;
- (5) atış zamanı baş vermiş ləngimələri yalnız silahların EAL dəstinə daxil olan alət və ləvazimatlardan istifadə etməklə aradan qaldırmalı;
- (6) sandıqları yalnız baxışdan keçmiş və atışa hazırlanmış döyüş sursatları ilə doldurmalı;
- (7) doldurulmuş sandıqları (patron lentlərini və qutuları) atmosfer yağıntılarından qorunmalı;
- (8) intensiv atışdan sonra silahın lüləsini ayırma zamanı əlləri yanmadan qorumaq üçün lüləni yalnız silahın (lülənin) dəstəyindən və ya əlcəklə qorunmuş əl ilə tutaraq ayırmalı;
- (9) qumbaraatanlardan atış apardıqda, həmçinin qumbaraatanı doldurma və boşaltma zamanı qumbaraatanın arxasında 30 m-ə qədər məsafədə 90° bucaq altındakı sektorda adamlar, döyüş sursatları, partlayıcı və yanacaq maddələri, 7 m-ə (RPQ-7 tipli qumbaraatan üçün 2 m-ə) qədər məsafədə isə divarlar olmamalıdır.

Qəti qadağandır:

- (1) silahlar hətta qoruyucuda olduğu halda, silahları doldurma və boşaltma zamanı, ləngiməni aradan qaldırıqda, həmçinin silahları doldurduqdan sonra onların qarşısında dayanmaq;
- (2) lülədə torpaq, zibil, yağ və digər kənar əşyalar olduğu halda silahları doldurmaq və ya silahlardan atəş açmaq;
- (3) doldurulmuş silahların lüləsinə yoxlama cihazını (TXP) keçirmək;
- (4) nasaz silahlardan atəş açmaq;
- (5) təlim atışları zamanı silahlar hətta qoruyucuda olduğu halda, patron doldurma xəttində olduqda hədəfləri baxışdan keçirmək;
- (6) hərəkətli hissələrin arxa vəziyyətində çaxmaq çərçivəsinin yenidən doldurma dəstəyindən saxlamadan ləngimələri aradan qaldırmaq;
- (7) döyüş patronları ilə təlim məşğələlərini keçirmək və silahların iş qabiliyyətini (cari xidmət zamanı) yoxlamaq;
- (8) kapsul-alışdırıcının üzərində vurucunun izi olan və ya boş çıxmış patronları təkrarən atış üçün istifadə etmək;
- (9) göstərilən qüsurları olan patronları atış üçün istifadə etmək;
- (10) patronlara hər hansı bir mexaniki təsir göstərmək (zərbə endirmək, tullamaq və s.);
- (11) patronları sökmək və ya onların elementlərində hər hansı bir düzəlişlər aparmaq;
- (12) hərəkətli hissələrin arxa vəziyyətində, patron lülənin patron yuvasında olduğu halda lüləni ayırmaq.

7. Qumbaraatan və onun atəş yığımları ilə davranış qaydaları

Qumbaraatanların atəş yığımları ilə davranış zamanı təhlükəsizlik qaydaları

Qumbaraatanların atəş yığımları ilə davranma zamanı aşağıdakı təhlükəsizlik qaydalarına **ciddi riayət etmək lazımdır**:

- (a) atəş yığımlarının yerə düşməsinə yol verməməli;
- (b) qumbaraları və barit atımlarını (atəş yığımlarını) yalnız onları daşımaq üçün nəzərdə tutulmuş çantalarda və qablaşdırma yeşiklərində (atəş yığımları üçün qutularda) daşılmalı;
- (c) yay fəslində qumbaraları və barit atımlarını (atəş yığımlarını) atəş mövqeyində günəş şüalarının təsirindən qorumaq məqsədi ilə kölgədə saxlamalı;
- (d) qumbaraları və onların barit atımlarını (atəş yığımlarını) rütubətdən qorunmalı;
- (e) barit atımının penalını yalnız atışdan əvvəl açmalı; əgər hazırlanmış atəş yığımları istifadə olunmayacağına əmindirsə, onda barit atımını qumbaradan ayıraraq penalın içində qoymalı və onu zədələnmədən və rütubətdən qorunmalı; qumbaranın reaktiv mühərrikinin dibinə qoruyucu plastmas qapağı bağlamalı;
- (f) qoruyucu qapağı partladıcının baş hissəsindən yalnız qumbaraatanı doldurmadan əvvəl ayırmalı; əgər hazırlanmış atəş yığımları istifadə olunmayacağına əmindirsə, onda membranın zədələnmədiyini yoxladıqdan sonra partladıcının baş hissəsinə qoruyucu qapağı keçirib mil ilə bərkitməli;
- (g) qoruyucu qapaqları və milləri atış qurtarana qədər saxlamalı;
- (h) yağışda və bərk qar yağdıqda qumbaranın uçuş trayektoriyasında vaxtından əvvəl partlamasını istisna etmək üçün qoruyucu qapağı partladıcının baş hissəsindən çıxarmamalı;
- (i) AQS-17 (dəzgahlı avtomatik qumbaraatan) tipli dəzgahlı avtomatik qumbaraatanda – gilizin içində yellənən qumbaraları, kapsulun üzərində yaşıl rəngli örtüyü, gilizdə çat, əzilmiş və zədələnmiş membranlı partladıcıları (yalnız VOQ-17 üçün) olan atəş yığımlarını atış üçün istifadə etmək **qadağandır**;

VOQ-17 (partladıcısı olan qəlpəli qumbara) tipli atəş yığımları yerə düşdüüyü halda istismardan çıxarılıb məhv olunmalıdır. 3 m-ə qədər hündürlükdən düşmüş atəş yığımlarını məhv etmə yerinə istənilən nəqliyyat vasitəsilə, 15 km/saat-dan çox olmayaraq hərəkət etmə sürəti ilə nəql etmək olar. 3 m-dən çox hündürlükdən yerə düşmüş atəş yığımları düşmə yerində müəyyən olunmuş qaydada məhv olunmalıdır.

8. Polis əməkdaşlarının xüsusi vasitələrlə davranışı zamanı təhlükəsizlik qaydaları

Xüsusi vasitələrin tətbiqi zərurriyyəti yaranan vaxt, daxili işlər orqanlarının əməkdaşları təmkinli olmalı, şəraitdən asılı olaraq və məqsədə nail olmaq üçün hərəkət etməli, ehtimal olunan dəymiş zərəri və yetirilmiş bədən xəsarətlərini minimuma çatdırmağa borcludurlar. Azərbaycan Respublikasının "Polis haqqında" Qanununda hamiləlik əlamətləri olan qadınlara, azyaşlı və əlillik əlamətləri olan şəxslərə qarşı xüsusi vasitələrin tətbiqi (insanların həyat və sağlamlıqlarına təhlükə yaradan silahlı müqavimət göstərmək və qrup şəklində hücum etmək halları istisna olmaqla) qadağan olunur.

Şəkil 7. Xüsusi vasitələrin tətbiqi qaydası.

Xüsusi vasitələrin tətbiqi ilə bağlı polis əməkdaşına qadağandır:

- Rezin dəyənəklə baş, boyun, körpücük sümük ətrafına, qarnına və cinsi orqanlarına zərbə endirmək,
- qaz qumbarasının patronları ilə qanun pozuntusuna yol verən şəxslərə tuşlanmış atəş açmaq, həmçinin zədələmə zonası həddində gözyaşardıcı qazın təsir müddəti bitməmiş yenidən istifadə olunması,
- Müxtəlif növ gözyaşardıcı qazın qapalı yerlərdə istifadə edilməsi,
- İnsandan 40 metr yaxın məsafədə onun ayaqlarının aşağı hissəsinin yuxarı nahiyəsinə rezin güllə patronlarından atəş açmaq,
- İnsanların 2 m-dən az məsafədə yayındırıcı təsirli işıq-səs vasitələrini tətbiq etmək,
- İnsanları daşımaq üçün nəzərdə tutulmuş yük və ümumistifadə nəqliyyat vasitələri, diplomatik nümayəndəliklərə məxsus olan nəqliyyat vasitələri, motosikletlər, motorrollerlər, mopedlər, həmçinin dağ yolları və ya görmə şəraiti zəif olan sahələr, dəmiryol keçidləri, tunellər və körpülər daxil olmaqla nəqliyyatı məcburi dayandırma vasitəsinə tətbiq etmək,
- 0° S aşağı temperaturda iğtişaçıqları dağıtmaq üçün suvuran maşınları tətbiq etmək,

Dövlət tərəfindən polis əməkdaşlarına xüsusi vasitələrdən istifadə etmək hüququnun verilməsinə baxmayaraq, həm də onların tətbiqi ilə bağlı əsaslı məhdudiyyətlər qoymuşdur. Belə hallarda xüsusi qayda qoyulmuşdur ki, polis əməkdaşları öz istəklərinə görə yox, ancaq, daxili işlər orqanının növbətçisinin (rezin dəyənək, qandal və gözyaşardıcı aerozol qaz balonu olmaqla) və ya daxili işlər orqanının rəisinin (digər xüsusi vasitələr olmaqla) icazəsinə əsasən xüsusi vasitələrlə silahlana bilərlər.

Daxili işlər orqanının silahlanmasında olmayan xüsusi vasitələrdən istifadə etmək **qəti qadağandır**.

Konkret bir əməliyyatın (Məsələn: silahlı müqavimət göstərən şəxslərin tutulması üzrə) keçirilməsində xüsusi vasitələrin birbaşa tətbiq olunmasına icraçı yox, əməliyyata rəhbərlik

edən şəxs qərar qəbul etməlidir. Belə hallarda fərdi fəaliyyət göstərən DİO-nun əməkdaşları müstəqil qərar qəbul edir və bu haqda birbaşa rəisinə raportla məruzə edir.

Zərərçəkmiş insanların, işə düşməyən məmullatların, baş verən yanğın və dağıntıların aşkar olunması məqsədilə xüsusi vasitələrin tətbiqindən sonra mənzil və əraziyə baxış keçirilməlidir. Lazım olarsa deqazasiya təmizlənməsi işi aparılır.

Xüsusi vasitələrin tətbiqi ilə bağlı tədbirlərin müvəffəqiyyətlə keçirilməsi aşağıdakı hallarda əldə olunur:

- xüsusi vasitələrin istismarının təşkili qaydalarını şəxsi heyət tərəfindən normativ sənədlərin tələblərini möhkəm savada malik olmaq və yerinə yetirməklə,
- şəxsi heyətdə istifadə olunan müdafiə vasitələrinin döyüş keyfiyyətinə əminliyin tərbiyə edilməsilə, xüsusi vasitələrin istismarını mükəmməl bilməklə və onları daima saz vəziyyətdə saxlamaqla,
- şəxsi heyət tərəfindən xüsusi vasitələrin tətbiqi, qulluq və istismar qaydalarını və taktika-texniki xüsusiyyətlərini dəqiq bilməklə.

Xüsusi vasitələr daima saz vəziyyətdə saxlanılmalı, istifadəyə hazır vəziyyətdə olmalı və təyinatına görə istifadə edilməlidir.

Növbə bitdikdən sonra xüsusi vasitələr DİO-nun növbətçisinə təhvil verilir və bu haqda xüsusi vasitələrin təhvil verilməsi barədə jurnalda müvafiq qeydlər aparılır.

Xüsusi vasitələrin növü və onun tətbiqinin intensivliyi yaranmış vəziyyət, hüquq pozuntusunun xarakteri və onu törədən şəxsin şəxsiyyəti, habelə xüsusi vasitələrin taktiki - texniki xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir.

Tətbiq olunan xüsusi vasitələr 3 qrupa ayrılır:

Fərdi mühafizə vasitələrinə - qoruyucu dəbilqələr, canqoruyucular, güllə, zərbəyə qarşı qalxanlar və Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş digər xüsusi vasitələr aiddir.

Fəal müdafiə vasitələrinə - rezin dəyənəklər, əl-qolu bağlama vasitələri, xüsusi təyinatlı qazlar, rezin güllələr, suvuranlar, elektroşok cihazı, xidməti itlər, xidməti atlar və Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş digər xüsusi vasitələr aiddir.

Fəal müdafiə vasitələrinin tətbiq olunması və xüsusi əməliyyatların keçirilməsi zamanı polis əməkdaşı səbrli olmalı, qarşıda duran vəzifəyə (məqsədə) uyğun hərəkət etməli, vətəndaşların sağlamlığına və əmlakına vurulması ehtimal olunan ziyanın minimuma endirilməsi üçün lazımı tədbirlər görməlidir.

Xüsusi əməliyyatların keçirilməsini təmin edən vasitələrə - zirehli texnika, gözyaşardıcı qaz və işıq-səs qumbaraları (patronları), maneədağıdan vasitələr, toz və ya maye halında olan gözyaşardıcı vasitələrin püskürməsi üçün qurğular, nəqliyyatı və kütləni məcburi dayandıran vasitələr aiddir.

Fəal müdafiə xüsusi vasitələrinin tərkibi və xüsusiyyətləri.

Xüsusi vasitələr qanun pozuntusuna yol verən şəxsə təsir etmə xarakterinə görə aşağıdakı növlərə bölünür.

1. Travmatik təsirli:

- rezin dəyənəklər
- xüsusi karabinlər (lanser),
- travmatik təsirli patronlardan atəş açmaq üçün təyin olunmuş tapança (9 mm FORT-12R tapançası),
- rezin şrapnellə doldurulmuş işıq-səs qumbaraları,

2. Gözyaşardıcı və qıcıqlandırıcı təsirli:

- gözyaşardıcı qaz və ya istiot tərkibli aerosol balonu,

3. Elektorşok təsirli:

- elektroşok qurğusu.

4. Saxlayıcı təsirli:

- əl qandalları.

9 mm FORT-12R tapançadan istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydaları

- tapançanın istifadəsindən qabaq, tapançadan atma üsulları və qaydalarını, eləcə də tapançanın işləmə prinsipini öyrənmək;
  - tapançanı dolduran və boşaldan zaman lüləni təhlükəsiz istiqamətə yönəltmək, səbəb olmadan tapançanı doldurmamaq və doldurulmuş vəziyyətdə gəzdirməmək;
  - atışı bitirdikdən və silahı sökdükdən sonra, eləcə də yağlamadan əvvəl tapançanı boşaltmaq;
  - tapançanı hədəfə yönəltməyə qədər barmağı tətəyin üstünə qoymamaq;
  - nasaz tapançadan və nasaz patronlardan istifadə etməmək;
  - əmr almadan silahı doldurmamaq;
  - əmr almadan atəş amamaq;
  - atəş qurtardıqdan sonra silahı qoruyucuya qoymaq.
- Şəxsi silahı, kimliyindən asılı olmayaraq heç kimə verməmək.

Tüstülü qaz qumbarasından istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydaları

Bu qumbaralar 3 təsir gücü ilə iki mərhələdə işə düşür. Əl ilə və ya digər vasitələrlə atıldıqdan sonra, qumbaralardan qalın CS tüstüsü yayılır. Bir neçə saniyədən sonra qumbara partlayır, qulaqbatırıcı səs meydana gəlir və bununla yanaşı CS qazının, rezin qırmaların, rəngli maddələrin və ya yapışqan gəlin ətrafa sıçraması baş verir. Qumbaraların gövdələri qarışıq fiber materialdan hazırlandığından partlayış baş verərkən hər-hansı bir qəlpələrə parçalanmır və ya ətrafdakı insanlarda zədələnmə: yaralanma hadisəsi baş vermir.

Qumbarada olan preparat və onun təsiri:

- bədənin açıq hissələrinə düşdükdə – mümkün qədər tez bir zamanda yuyucu vasitələrdən istifadə etməklə onu yumaq;
- gözə düşdükdə – oxlu miqdarda su ilə yumaq, kəskin ağrılar olduqda isə - 4%-li novokain və 1%-li atropin məhlullarının 1:1 nisbətində qarışığını gözə damcılamaq;
- tənəffüs yollarına düşdükdə – tənəffüsü saxlamaq, buluddan çıxmaq, dərinə nəfəs alaraq təmiz hava ilə tənəffüs etmək.

Təhlükəsizlik qaydaları:

- İşə düşməyən xüsusi vasitəni partlama təhlükəli əşya kimi yerində məhv etmək;
- İşə düşmüş xüsusi vasitəyə onun tətbiqindən ən tezi 10 dəqiqə sonra yaxınlaşmaq.

Xüsusi vasitələrin tətbiqi zamanı aşağıdakı qaydalara riayət olunmalıdır:

- xüsusi vasitələr istifadə olunduqdan sonra küləyin əks istiqamətindən kənara əkilmək;
  - gözyaşardıcı tüstü dumanına (qatına) düşdükdə, gözləri bağlamaq və təhlükəli sahəni tez tərk etmək;
  - gözyaşardıcı tüstü dumanının təsiri zamanı külək istiqamətinə tərəf evrilərək bu vəziyyətdə bir neçə dəqiqə dayanmaqla, gözə olan tüstü təsirini aradan qaldırmaq;
  - əgər gözlərin qamaşması güclüdirsə, heç vaxt əl ilə gözləri silməmək, bunun üçün gözə yaxın üz nahiyəsini içməli su ilə isladılmış pambıqla silmək, daha sonra üz və əlləri sabunla yumaq;
  - CS (si-es) qazı gözə güclü təsir etdikdə (zəhərli-tüstü dumanında uzun müddət qaldıqda) yardım üçün tibb məntəqəsinə müraciət etmək;
  - zəhərli tüstü dumanında fəaliyyət göstərən bütün hərbi qulluqçularda süzgeçli əleyhqaz və bir qum-quma içməli su olmalıdır.
- Bütün qaz qumbaralarını (303, 3030, 4040, 5050) insanlara qarşı 1,5 m məsafədən yaxın atılması qadağandır.

Qəti qadağan olunur:

- xüsusi vasitəni işə saldıqdan sonra tətik dəstəyini buraxılmış halda əldə saxlamaq;
- istifadə müddəti bitmiş xüsusi vasitəni tətbiq etmək;
- xüsusi vasitəni 10-15 m-dən az məsafədə adamlara qarşı tətbiq etmək;
- gövdəsində və qoruyucu – işə salma mexanizmində mexaniki zədələri (atlar, əziklər və s.) olan xüsusi vasitəni tətbiq etmək;
- xüsusi vasitəni sökmək və mexaniki təsir etmək.

Xəbərdarlıq: Ancaq açıq ərazilərdə, xüsusi təlim görmüş və səlahiyyətli şəxslər tərəfindən istifadə olunmalıdır.

Gözyaşardıcı qaz qumbarasından istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydaları

Qumbarada olan preparat və onun təsiri:

- bədənin açıq hissələrinə düşdükdə – mümkün qədər tez bir zamanda yuyucu vasitələrdən istifadə etməklə onu yumaq;
- gözə düşdükdə – oxlu miqdarda su ilə yumaq, kəskin ağrılar olduqda isə 3-4%-li novokain və 1 %-li atropin məhlullarının 1:1 nisbətində qarışığını gözə damcılamaq;
- tənəffüs yollarına düşdükdə – tənəffüsü saxlamaq, buluddan çıxmaq, dərindən nəfəs alaraq təmiz hava ilə tənəffüs etmək.

Qəti qadağan olunur:

- xüsusi vasitəni işə saldıqdan sonra tətik dəstəyini buraxılmış halda əldə saxlamaq;
- istifadə müddəti bitmiş xüsusi vasitəni tətbiq etmək;
- xüsusi vasitəni 2 m-dən az məsafədə adamlara qarşı tətbiq etmək;
- gövdəsində və qoruyucu-işəsalma mexanizmində mexaniki zədələri (çatlar, əziklər və s.) olan xüsusi vasitəni tətbiq etmək;
- xüsusi vasitəni sökmək və mexaniki təsir etmək.

İşıq - səs qumbarasından istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydaları

Təyinatı: İşıq-səs qumbarası hüquq pozucularına qarşı psixoloji təsir göstərməklə qapalı və açıq sahələrdə (binalarda, avtobuslarda) istifadə olunur. Qumbaranın gövdəsi bir neçə dəfə istifadə olunan dəmir konteynerdən və buraxıcı mexanizmin qoruyucusundan ibarətdir.

Qəti qadağan olunur:

- xüsusi vasitəni işə saldıqdan sonra tətik dəstəyini buraxılmış halda əldə saxlamaq;
- xüsusi vasitəni 1,5 m-dən az məsafədə adamlara qarşı tətbiq etmək;
- gövdəsində və qoruyucu-işəsalma mexanizmində mexaniki zədələri (çatlar, əziklər və s.) olan xüsusi vasitəni tətbiq etmək;
- xüsusi vasitəni alov mənbələrinin və elektrik qızdırıcı cihazların yaxınlığında saxlamaq;
- xüsusi vasitəni sökmək və xüsusi vasitəyə mexaniki təsir etmək.

Təhlükəsizlik qaydaları:

- atılmaya qədər tətik dəstəyini buraxmamaq;
- işə düşməyən xüsusi vasitəni partlama təhlükəli əşya kimi yerində məhv etmək;
- işə düşməmiş xüsusi vasitəyə onun tətbiqindən ən tezi 10 dəqiqə sonra yaxınlaşmaq;
- xüsusi vasitə ilə işləməyə yalnız xüsusi vasitələrin tətbiqi üzrə hazırlıq keçmiş şəxsləri buraxmaq.

Metodiki vəsaitin hazırlanmasında istifadə edilən mənbələr:

1. DİN-in "DİO-da odlu silahdan atış təliminin tənzimlənməsi məsələsinə dair" 31.08.2011-ci il tarixli 565 nömrəli əmri.
2. Azərbaycan Respublikası DİN-in 05.01.2012-ci il tarixli 7-001-12 sayılı əmri: "Tabel silahının daimi gəzdirilməsi və saxlanması haqqında".
3. Azərbaycan Respublikası DİN-in 09.12.2013-cü il tarixli 968-001-13 sayılı əmri: "DİO-da və Daxili Qoşunlarda xüsusi qurğu və vasitələrdən atış kursunun təsdiq edilməsi barədə".
4. Azərbaycan Respublikası DİN-in 14.08.2017-ci il tarixli Q31-001-17 sayılı əmri: «DİN-in orqan və hissələrinin silah-sursatlarla təchizatı, onların saxlanması və uçotuna dair».
5. DİN-də 17.09.2018-ci il tarixdə "Bayır xidməti əməkdaşlarının peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün əlavə tədbirlərə dair" həsr olunmuş geniş kollegiya iclası. Ə830-001-18 nömrəli 20.10.2018-ci il.
6. Azərbaycan Respublikasının Polis haqqında Qanunu. 28.10.1999-cu il.
7. Qanun № 11 (187) elmi hüquq jurnal -2009.
8. Azərbaycan Respublikası DİN-in məlumat Bülleteni № 3/2013.
9. Polis Akademiyası "Xüsusi-taktiki hazırlıq" fənni üzrə dərslər vəsaiti, Bakı, 2016.
10. Polis əməkdaşlarının ekstremal şəraitlərdə qərar qəbul etmək bacarıqlarının, onlarda yüksək psixoloji dayanıqlığın və peşə sayıqlığının, fərdi təhlükəsizlik qaydalarını tam mənimsəməsinin, silah və xüsusi vasitələrin tətbiqində və istifadəsində sabit vərdislərə yiyələnməsinin formalaşdırılması. Metodik-vəsait. Bakı, 2011.
11. Polis Akademiyasının Elmi Xəbərlər jurnalı.
12. Бэскинд Э. Энциклопедия личной безопасности. М. 1994.
13. Папкин А.И. Личная безопасности сотрудников органов внутренних дел. М.Академия МВД. России, 1996.
14. Титанов В.Д. Психология готовности сотрудников ОВД действия в экстремальных условиях. Домодедово, 1996.
15. Тактика несения службы нарядами милиции. М. ГУО-ОП МВД России, 2007.
16. Увелюк Г.Е. Школа безопасности: Пособие по выживанию. М., 2006.

İ.İsayev, H.Aslanov, E.Quliyev, E.Hacıyev

“Polis əməkdaşının döyüş silahı və xüsusi vasitələrlə
davranışı zamanı təhlükəsizlik qaydaları”

METODİKİ VƏSAİT

(kursant və dinləyicilər üçün)

Bakı – 2019